

Oral History Kosovo

Intervjuerka: Kad si počela da radiš?

Sagovornica: Bogami, počela sam kad sam imala 30 godina.

Intervjuerka: *Uh* {onomatopeja} i kako je bilo?

Sagovornica: Bilo je, bila sam jako srećna kada sam počela da radim, kad su mi dozvolili, na primer kad mi je suprug dozvolio. Zašto, jer nisam mislila da je to razumno, zašto ne bih radila kao svi drugi, zašto ne bih? Ja bih bila ta koja sam oduvek bila, gde god da budem, ja sam ista, zašto...?

Intervjuerka: Zašto si morala da pitaš muža?

Sagovornica: Tada je bilo tako, niste mogli nigde otići bez traženja dozvole od muža, nije ti bilo dozvoljeno. Jer bi možda došlo do problema i morali smo da ćutimo i slušamo šta muž govori. Ali rekla sam: “Želim da radim, jer je prošlo dovoljno vremena bez rada i sve”. “Ne”, rekao je: “ne moraš”, rekao je: “Naše žene ne moraju da rade, jer mi radimo”. “Vi radite, ali ja želim da radim za sebe, za svoju porodicu, za svoj život, zašto bih ja sedela kad sam osoba koja uživa u poslu”. Ali kasnije je shvatio da je to normalno, morate da radite, treba raditi. I on mi je dozvolio, počela sam da radim, sada ni ne pomišljam da prestanem.

Intervjuerka: Kaži mi, kakav je bio tvoj prvi posao?

Sagovornica: Moj posao, pa bila sam veoma zadovoljna, kada sam počela da radim bila sam veoma zadovoljna. Rekla sam vam, oduvek sam volela da radim, nikada nisam postigla svoj cilj i činilo mi se kao drugi život, čak mi se i danas tako čini. Žao mi je zbog vremena koje sam provela ne radeći. Nije bilo u redu, zašto, zašto žene ne bi radile kad žele? Osećam se mnogo bolje zato što radim. Iako nismo mogle postići cilj da se obrazujemo i radimo nešto drugo, nešto lakše i bolje. Ali ni ovo nije loše, kad znam da uopšte nismo radile, samo smo radile kućne poslove, udala si se, služila goste, neki bezvezan posao, znaš? A za sebe, kako da kažem, nisi mogla sebi da priuštiš ni da izađeš da popiješ jednu kafu. Radili ste sve poslove, od jutra do mraka, pokušavali ste da poštuju tu porodicu, njegovu celu rodbinu, ali kada je bio u pitanju izlazak, nikada niste mogli da se zabavite.

Počela sam da radim u sestriinom restoranu, to je bilo u Miloševoj, ali tokom sezone, zimi nije bilo mnogo posla i morala sam da odem i nađem posao negde drugde. Nisu mogli, na primer, da plate, na

primer, radnike koje su imali, a nisi imao ni šta da radiš, tako da smo morali da odemo. U restoranu sam peglala stolnjake i bila sam glavna na pozornici kod neveste [na svadbama], jer sam, kako da kažem, bila savršena u svom poslu. Želela sam da dobro odradim svoj posao i bila sam tamo glavna.

Intervjuerka: Kakve si dužnosti tu imala?

Sagovornica: Morala sam da čistim stolnjake, peglam ih i kao što sam rekla, bila sam glavna na pozornici kod neveste, sve sam to odrađivala.

Intervjuerka: Šta je tu bilo?

Sagovornica: Tu je bio pokrivač mladoženjinog stola, kod mladog para, iza je i zavesa, ukrasi koje sami izaberu. Dešavalo se da porodica, porodica donese svoje, hteli su svoje. Na primer, ne ono što je restoran imao, ali hteli su da to naprave bolje, imali su priliku, morala sam to da očistim, ispeglam ono što su hteli, morala sam da saslušam njihove želje.

Intervjuerka: Da li ti se to sviđalo?

Sagovornica: Da, nije mi smetalo, jer smo bile vredne i napravile smo svugde mesto za sebe. Bila sam veoma zadovoljna i nisam se osećala umorno. Ali rekla sam da je to potpuno drugačiji život, promena, išla sam i vraćala se sa toliko volje. Izgledalo je kao drugačiji život. Rekla sam da se nikada nisam bojala rada, rekla sam da ako neko to može, mogu i ja. Ali bila je neka vrsta stresa gde idem, hoće li mi neko reći nešto, možda im se neću dopasti iako sestra je rekla: “Kome se ti ne bi dopala?” Rekla sam: “Ko zna, ima svakakvih ljudi, možeš da probaš da budeš dobra i oni te iskoriste i otpuste te”. “Ne”, rekla je: “Ti se svuda uklapaš. Zato što smo vredne”, rekla je: “uvek napravimo mesto za sebe”, znaš?

Intervjuerka: Nije lako ući kod nekoga u kuću...

Sagovornica: Problematično je, stresno je, kada sam počela u tim godinama, to vreme je bilo veoma stresno. Jer sam se mislila gde idem, ali uvek po preporuci nekoga iz porodice, jer ne vredi da ideš svugde za novac. [Novac] nije sve, nikada neće biti. Ako nisam poznavala porodicu, nisam prihvatila da idem. Ali žena koja mi je našla posao rekla je: “Znam kakva si žena i možeš, inače ti ne bih rekla”.

Intervjuerka: Reci mi kako se dogovaraš? Sa kim razgovaraš?

Sagovornica: Dogovor sklapamo preko posrednika. Imam prijateljice iz tog mesta, sada su udate, poznaju nekoga u gradu, veza za vezom. Neko kaže da im treba radnica. Naravno da svi traže dobru i pristojnu radnici. I kažu: “Jel znaš nekog, jer to i to...”, na primer, baš sad imam ponudu od kancelarije koja se nalazi u “arapskim” zgradama. I pozvala me je drugarica, rekla mi je: “Da li želiš da ideš jer su rekli: ‘Mi nikada nismo imali dobru radnicu. Da li poznaješ ti nekoga? Puno radno vreme, toliko će joj

biti plaćeno. Ako nam se sviđa, ako je takva kakva kažeš, ne znamo, mnogo ćemo pomoći toj ženi”. Kad sad odem tamo, oni će mi reći sve šta imam, kakav posao imam, da mi kažu sve na vreme. “Ja ću vam reći svoje zahteve, vi mi recite svoje kako ne bismo...” znate?

Intervjuerka: Da, zato kažem, reci nam kako...

Sagovornica: Pa, “Želim da vi budete zadovoljni, a i ja. Ako niste zadovoljni, otići ću. Treba samo da kažete: ‘Ne sviđa mi se ovde i to je to’. Ali ja sa mojim mogućnostima, ocenićete moj rad i ja ću početi”. Gde god sam radila, uvek su bili zadovoljni. I osećala sam se jako dobro.

Intervjuerka: Koliko sati obično radiš?

Sagovornica: Obično sam radila osam sati. Ali sada sam na pola radnog vremena, ali su rekli da imaju kancelarije gde je nova zgrada Opštine i nakon nekog vremena, nakon godinu dana, biće godinu dana u avgustu. “Posle godinu dana ćemo otići tamo, radićete puno radno vreme, imate platu, puno radno vreme”, znaš?

Intervjuerka: Koji su vaši uobičajeni zadaci, čime se bavite?

Sagovornica: Moji uobičajeni zadaci su održavanje, prozori, sve što je potrebno, stolovi, sve što je potrebno ja završim. Nije bilo potrebno nijednu reč da mi kažeš, na primer: “Nisi ovo uradila”, nego je sve bilo u redu i rekli su mi: “Vrlo dobro”.

Intervjuerka: Da li si ikada imala ugovor za posao koji si radila?

Sagovornica: Nikad.

Intervjuerka: Kako se osećaš zbog toga?

Sagovornica: Nikad. Desilo se da kad sam otišla u Kosovo Polje kod ovih u “BauMarket” da radim, rekla sam im: “Da li možete da mi napravite ugovor?” Jer sve prodavnice imaju radnike sa ugovorom, zašto samo ti da budeš izdvojena, na primer. A možda sam ja obavila, ne možda nego sam obavila posao, svideo im se moj rad i sve, i sporazumela sam se sa onom domaćicom, rekla sam joj: “Da li može?” Rekla je: “Može, ali ako ti prihvatiš da ti oduzmemo od mesečne plate, onda može...” može na primer 25 evra, 30, koliko god da je. I rekla sam joj, opet nisam prihvatila jer nisam imala neku platu jer imaš kućne potrebe i možda nisi mogla da sastaviš kraj s krajem, samo ono što je najpotrebnije, i nisi imala kako. I ostavila sam za ne... opet, opet sam nastavila tako bez papira, bez...